

Natura juridică a funcțiilor Președintelui Republicii Moldova

Silvia GORIUC,
doctor în drept, conferențiar universitar,
șef Catedră științe juridice,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SOMMAIRE

Dans cet article nous devons relever les fonctions principales du Président de la République de Moldova. La Constitution de la République de Moldova établit deux fonctions principales du Président – la fonction de représenter la République et la fonction comme garant. La fonction de représenter la République est une fonction propre au chef de l'État indifférent du régime constitutionnel, mais le contenu de la fonction de garant diffère de l'État à l'État. Nous devons effectuer une étude comparée des attributions du Président en réalisant la fonction de garant des différents régimes constitutionnels.

Organizarea și conducerea societății are loc prin constituirea unui sistem democratic de guvernare. Istoria și practica civilizației demonstrează că fiecare societate presupune o conducere cu putere legală, legitimitatea puterii fiind o condiție politică de existență a statului. Societatea are nevoie de autoritate ca o condiție necesară funcționării sistemului social, de un reglator al vieții publice a oamenilor, al conduitei lor și al interacțiunii în sfera relațiilor sociale, în satisfacerea intereselor comune. De aici rezultă că autoritatea reprezintă un fenomen complex, pluriaspectiv care necesită diversitate și multitudine de abordări științifice. În literatura de specialitate autoritatea este examinată nu numai în calitate de funcție de administrare a activității în comun a oamenilor, ci și ca forță organizată, care asigură unitatea de acțiuni ale formațiunilor sociale și ordinea stabilă în societate.

Afară de aceasta, în funcție de condițiile istorice formate, autoritatea este definită drept capacitatea reală a unor persoane, grupuri sociale, clase, a poporului în întregime de a-și realiza voința cu ajutorul unor metode speciale, inerente unei autorități concret funcționale. Este incontestabil faptul că autoritatea ca fenomen social ia naștere odată cu apariția societății umane. [24, p. 5]

Interpretarea autorității ca fenomen global, inerent naturii și societății umane, are o tradiție veche în istoria vieții sociale. Astfel, după părerea lui Aristotel, începutul domnării și supunerii are un caracter universal și o predominare naturală. [19, p. 90-91] Din cele expuse este evident că voința autorității care obligă și relațiile în structurile sociale, sunt necesare. Ele joacă un rol important în asigurarea funcționării societății ca un întreg, acelei reglementări necesare producerii și repartizării bunurilor materiale și spirituale. [21, p. 22-24] Prin urmare, fără autoritate este imposibilă existența relațiilor și structurilor sociale, a organizării lor, la fel ca și interacțiunea rațională cu alte structuri sociale. Cu alte cuvinte, autoritatea constituie capacitatea reală de a-și realiza voința în viața socială și a o impune, dacă e necesar, oamenilor. În linii mari, autoritatea poate fi caracterizată drept capacitatea de a subordona comportarea și activitatea oamenilor voinței unei societăți întregi, unei clase sau unor grupuri sociale.

Teza dată rezultă din realitatea că statul și societatea constituie o formațiune integrală, sub aspectul structurii, însă fiecare dintre ele constă dintr-o multitudine de elemente, a căror activitate are un caracter coordonat de autoritate.

Între trăsăturile autorității, analizate în literatura de specialitate, esențiale, după părerea noastră, sunt următoarele:

- autoritatea reflectă un raport general, ce caracterizează proprietatea universală a mediului natural și social;

- particularitățile generale ale autorității sunt caracteristice oricărei formațiuni socio-economice;

- esența autorității este determinată nu de o trăsătură oarecare, ci de o totalitate a lor;

- înfăptuirea unei activități orientate spre realizarea unor scopuri.

Pornind de la aceste constatări, putem defini autoritatea ca „un raport volitiv dintre oameni, inerent societății și determinat de baza sa economică, în care aplicarea de purtătorul ei a unui sistem special de mijloace și metode asigură dominarea voinței de autoritate, în scopul administrării și asigurării respectării normelor sociale în baza principiului de răspundere socială.”

Una dintre trăsăturile generale ale autorității o constituie faptul că ea reprezintă relațiile sociale, adică are un caracter social.

Autoritatea posedă și o serie de trăsături care o unesc cu alte fenomene sociale. De exemplu, cu administrarea, ca o formă specială de influențare directă asupra oamenilor. Totodată, relațiile dintre autoritate și administrare se întrepătrund. Aceasta devine mai clar la o examinare a autorității ca oricare fenomen social reprezentând o verigă, un element a interconexiunii universale a fenomenelor. Una dintre cele mai importante noțiuni ce caracterizează raporturile de autoritate o formează „interacțiunea”. E si firesc acest lucru, deoarece raportul de autoritate este, în primul rând, un raport al interacțiunii, ce are un caracter special, a cărui trăsătură importantă o alcătuiește perseverența în urmărirea scopului unei părți în determinarea comportării alteia. Astfel, influența determinată constituie trăsătura specifică a autorității, care prin intermediul unei voințe supreme domină, deține un rol preponderent, are un caracter determinant.

Prin prisma interacțiunii în raporturile de autoritate un anumit interes îl prezintă problema privind corelația dintre asemenea noțiuni, cum ar fi conducerea și administrarea,

reflectată în unele studii de specialitate, care sunt considerate drept funcții sociale, derivate de la autoritate și ca manifestare a autorității. [11, 23, 20]

Acțiunea sa coordonatoare asupra vieții publice a oamenilor, puterea de stat o exercită prin sistemul organelor de stat, în a căror activitate ea ca și cum își găsește întruchipare materială. Într-o societate în care puterea totală aparține poporului puterea de stat e chemată să exprime voința și să asigure interesele fundamentale ale tuturor membrilor societății. În același timp, puterea este organizată în așa fel, încât să asigure participarea poporului (nemijlocit și prin reprezentanți) la administrarea societății și la conducerea statului.

Apartenența puterii poporului predetermină înfăptuirea ei prin metode democratice, iar puterea de stat, aflată sub controlul poporului, e, totodată, a societății. Principala sarcină a autorității de stat este recunoașterea, respectarea și apărarea drepturilor și libertăților, onoarea și demnitatea omului – valori supreme.

Important este, după părerea noastră, a evidenția faptul că autoritatea politică interacționează obiectiv cu toată structura sistemului politic al societății. Raporturile politice însă, alcătuind în totalitatea lor sistemul politic, sunt raporturi legate de funcționarea autorității politice în societate, a cărei expresie concentrată o constituie autoritatea de stat. [22, p. 169]

Firește, autoritatea politică trebuie separată de noțiunea de „autoritate” în genere, unde orice „autoritate”, precum am arătat mai sus, reprezintă un raport social, ce se caracterizează prin capacitatea și posibilitatea unor oameni sau grupe (care conduc) de a obține înfăptuirea voinței lor prin alți oameni sau grupuri (subordonați). Acest lucru poate avea loc în cele mai diferite comunități de oameni – inclusiv o familie, organizație publică etc. Precizăm, în această ordine de idei, că există trei varietăți principale de autoritate: în primul rând, autoritatea naturală: în familie, în „societăți mici” pe interese; în al doilea rând, autoritatea care „este impusă”, apare ca o forță din afară: în asociații (uniuni, societăți) publice, partide, adică în calitate de putere corporativă a unei asociații publice; în al treilea

rând, autoritatea politică, care e „de aparat”, adică e înfăptuită prin intermediul aparatului autorității, al instituțiilor de constrângere organizată de stat.

Autoritatea politică, spre deosebire de alte tipuri de dominare, este autoritatea întregului popor, delegată unui grup de oameni cu atribuții de a domina peste întreaga societate, cu folosirea, în caz de necesitate, a mijloacelor de constrângere.

În fond, autoritatea politică se înfăptuiește prin intermediul unor instituții politice, reglementate de dreptul constituțional. La administrarea societății și soluționarea problemelor survenite în procesul de administrare participă toate organele puterii de stat, deoarece fiecare realizează o parte a funcțiilor generale a statului: funcția politică, socioeconomică și juridică. „Funcțiile statului reprezintă direcții fundamentale de activitate în scopul administrării societății, determinate de condițiile concrete istorice de existență a statului, realizate de instituții distincte cu ajutorul unor metode specifice”. [26, p. 30] Din punct de vedere politic, funcția statului constă în exercitarea suveranității, care „este o activitate de organizare și conducere a societății prin formele și metodele reglementate de constituție în favoarea comunității care constituie armura politică și juridică a statului”. [16, p. 90] Funcția socioeconomică a statului, ca organism politic, ce unește cetățenii unui stat, împreună cu alte organisme ale sistemului politic asigură administrarea societății și reglementarea activității sociale în scopul protejării interesului general. Menirea socială a oricărui organ al puterii de stat, în realizarea funcției sociale a statului, depinde de răspunsurile la următoarele întrebări:

- de ce a fost instituit acest organ și care a fost necesitatea instituirii (menirea socială inițială);
- care este locul instituției în structura organelor puterii de stat, specificul sau caracteristicile ce-l deosebesc de celelalte organe;
- cum se încadrează instituția în sistemul separării puterilor.

Realizarea funcțiilor politice și socioeconomice nu ar fi posibilă fără realizarea funcției juridice a statului, prin crearea unui cadru legislativ și condițiilor necesare pentru înde-

plinirea acestuia. Deci în realizarea funcțiilor generale ale statului „toate autoritățile dintr-un stat democratic desfășoară o activitate care se interferează, se întregesc activitățile de colaborare în vederea realizării și consolidării statului de drept. Ele au domenii de activitate distincte, bine delimitate, nu se substituie una alteia și nu se suprapun, dar acționează în vederea aceluiași scop de menținere a suveranității și independenței statului, de garantare a drepturilor omului și de asigurare pentru toți cetățenii a unui nivel de trai corespunzător”. [11, p. 110]

În Constituția Republicii Moldova se face mai des referire la „atribuții” decât la „funcții”, când se reglementează coraportul diverselor autorități publice. Problema funcțiilor presupune sau o înglobează pe cea a atribuțiilor, pentru că noțiunea de funcție a unei autorități o utilizăm în sens de direcție fundamentală în care converg atribuțiile acesteia. Fiecare organ al puterii de stat, realizând funcțiile generale ale statului, exercită funcții cu titlu principal și cu titlu secundar. Astfel, cu titlu principal, Parlamentul realizează funcția legislativă, iar Guvernul – funcția guvernamentală. Atât Parlamentul, cât și Guvernul, în mod diferit, realizează funcția de control.

Necesitatea clarificării funcțiilor Președintelui Republicii Moldova decurge, mai întâi, din repunerea principiului separației puterilor în stat la baza organizării autorităților publice. În virtutea principiului amintit, competențele puterii de stat trebuie astfel repartizate autorităților publice încât, realizând un control reciproc, să nu se ajungă la situații în care una subordonează pe celelalte sau să se ajungă la centralizarea și ierarhizarea autorităților, fapt ce ar putea conduce la concentrarea puterii în mâna unui singur titular.

Abordarea problemei funcțiilor Președintelui Republicii Moldova este necesară și în lumina exigențelor principiului statului de drept, știut fiind faptul că acesta este consacrat ca o valoare supremă de art. I, alin. 3 din Constituția Republicii Moldova, valoare pe care autoritățile statale trebuie s-o garanteze. Declarând Republica Moldova ca stat de drept, legea fundamentală a alăturat-o țărilor care au organizat puterea statală în lumina acestui principiu înscris concomitent în do-

cumentele politico-juridice naționale și internaționale. Printre exigențele statului de drept, una dintre cele mai importante este cea referitoare la delimitarea competențelor principalelor autorități publice, a funcțiilor pe care le realizează fiecare.

Necesitatea identificării funcțiilor Președintelui Republicii Moldova și a clarificării multiplelor probleme pe care le presupune poate fi desprinsă și din discuțiile ce se poartă, în legătură cu locul pe care-l ocupă Președintele Republicii în sistemul autorităților publice.

Conform prevederilor constituționale, Președintele Republicii Moldova realizează două funcții cu titlu principal: funcția de reprezentant și funcția de garant. Atribuțiile Președintelui privind realizarea funcțiilor cu titlu principal nu pot provoca discuții, deoarece acestea sunt expres prevăzute în Constituție, pe când realizarea funcțiilor cu titlu secundar pot fi deduse din unele drepturi și obligațiuni constituționale ale Președintelui Republicii Moldova în raporturile sale cu Parlamentul și Guvernul. În opinia noastră, funcția guvernamentală realizată de Președintele Republicii Moldova, se reduce la numirea (revocarea) unor funcționari în vederea exercitării unor funcții guvernamentale sau judiciare, precum și prin participarea la formarea unor autorități statale. Deci este o funcție cu titlu secundar, care reiese din principiul separării puterilor în stat. Totodată, în scopul asigurării echilibrului puterilor Președintele Republicii Moldova realizează funcția de mediere între organele puterii de stat.

Actualmente, una dintre funcțiile cu titlu principal ale Președintelui Republicii Moldova, în calitatea sa de șef al statului, este funcția de reprezentare, care apare ca urmare a unor cerințe funcționale manifestate la nivelul societății globale. Problema care se pune, în acest context, este aceea de a ști dacă se poate face o deosebire, în acest sens, între autoritățile care, potrivit normelor constituționale, sunt organe direct reprezentative ale poporului și cele care reprezintă statul. Acest lucru s-ar putea realiza, după părerea noastră, pornind de la două cerințe funcționale distincte ale sistemului social global. Prima se referă la reprezentarea poporului, ca titular al „suveranității

naționale”, și la exercitarea competențelor suveranității de către cei aleși de popor în acest scop și alta se referă la reprezentarea statului atât ca sistem organizațional politic ce realizează conducerea societății, cât și ca societate organizată în stat. În primul caz, ca organ reprezentativ sau direct reprezentativ apare Parlamentul, la nivel național și organele administrației publice locale la nivel local. În cel de-al doilea caz, conform art. 77 al Constituției, Președintele Republicii Moldova reprezintă statul. Personificarea statului apare ca o necesitate atât în raporturile de drept intern, cât și în raporturile de drept internațional.

În calitatea sa de șef al statului, Președintele Republicii Moldova, în primul rând, are sarcina de reprezentare a statului, atât în exteriorul țării, cât și în interior. În virtutea acestor sarcini, Președintele are atribuțiile de a încheia, în numele Republicii Moldova, tratate internaționale, de a acredita și rechema, la propunerea Guvernului, reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova, de a acredita, la propunerea Guvernului, reprezentanții diplomați ai altor state în Republica Moldova, de a aproba, la propunerea Guvernului, înființarea, desființarea și schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

Președintele Republicii Moldova, conform art. 86, al. 1 al Constituției, poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Misiunea Președintelui Republicii Moldova, deși foarte importantă, se reduce exclusiv la exprimarea voinței Republicii Moldova de a deveni parte la acel tratat, deoarece semnătura Președintelui nu are o relevanță juridică dacă tratatul nu va fi ratificat de Parlament.

Pe lângă rolul major al Președintelui Republicii Moldova în încheierea tratatelor internaționale, acesta joacă un rol de prim ordin la reuniunile și conferințele internaționale ale șefilor de state, chemate să analizeze aspectele fundamentale ale relațiilor internaționale contemporane și să oglindească deciziile lor în tratate și acorduri internaționale. Deși declarațiile și alte operațiuni administrative ale șefului de stat în cadrul acestor întruniri au un caracter pur politic, efectele ulterioare au o importanță deosebită pentru relațiile stabilite sau care se stabilesc între statele participan-

te. La aceste reuniuni Președintele Republicii Moldova reprezintă și semnează în numele Republicii Moldova documentele ce emană de la aceste întâlniri la cel mai înalt nivel.

Deși Constituția Republicii Moldova nu precizează condițiile care necesită să fie întrunite pentru stabilirea relațiilor diplomatice, ea conține prevederi referitor la organul competent de exercitare a prerogativei de a stabili relații diplomatice. Astfel, conform art. 86, alin. 2 al Constituției Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

Acreditarea reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova este o uzanță intrată în practica diplomației obișnuite. Șeful statului i se prezintă în cadrul unui ceremonial oficial, cu respectarea unui protocol special, scrisorile de acreditare de către ambasadorii statelor trimițătoare, precum și primirea acestora pentru vizita de rămas bun la încheierea misiunii lor în Republica Moldova. Fiecare ambasador reprezintă în Republica Moldova pe șefii statelor care i-au acreditat. „Primirea de către șeful statului a șefului misiunii diplomatice este un act de recunoaștere oficială a statutului și a calităților acestuia”. [2, p. 105]

În același context al practicii diplomatice se înscrie și atribuția de a acredita și rechemă, reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova. Aceste atribuții se exercită, la propunerea Guvernului, iar actele Președintelui în aceste cazuri necesită contrasemnarea Primului-Ministru, deoarece anume Guvernul își asumă responsabilitatea pentru realizarea politicii externe a statului (art. 96, alin. 1 al Constituției).

Din cele relatate, putem susține că implicarea Președintelui Republicii Moldova în problemele politicii externe reprezintă o dimensiune specifică a activității șefului de stat, prerogativele în acest domeniu fiind exercitate întru realizarea funcției reprezentative a statului. În același timp, prerogativele în domeniul politicii externe nu sunt exercitate discreționar de șeful statului, necesitând implicarea și a altor autorități: la încheierea tratatelor, în final, este implicat Parlamentul, iar în

stabilirea relațiilor diplomatice, prealabil, este implicat Guvernul.

Pe plan intern, între altele, funcția de șef de stat, tradițional, presupune dreptul de a conferi decorații și titluri de onoare, de acordare a celor mai înalte grade militare, de numire în anumite funcții publice, de acordare a grațierii individuale, soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova cum este prevăzut în art. 88 din Constituția Republicii Moldova.

Atribuțiile în realizarea funcției de garant exercitate de președinții republicilor, în funcție de regimul constituțional stabilit diferă de la stat la stat. Astfel, Președintele Statelor Unite ale Americii veghează la aplicarea corectă a legilor [13, p. 446], Președintele Republicii Italiene reprezintă unitatea națională (art. 87) [9], Președintele Republicii Franceze veghează la respectarea Constituției și este garantul independenței naționale, al integrității teritoriului și al respectării tratatelor (art. 5). [7]

Constituția Republicii Moldova prin art. 77, alin. 2 prevede expres că Președintele Republicii Moldova este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

„Suveranitatea reprezintă acea calitate a puterii de stat în temeiul căreia această putere are vocația de a decide, fără nicio imixtiune, în toate treburile interne și externe, cu respectarea suveranității celorlalte state, precum și a principiilor și celorlalte norme general admise ale dreptului internațional. Rezultă că suveranitatea implică conjugarea a două componente esențiale: supremația puterii de stat și independența acestei puteri”. [4, p. 39] Supremația puterii de stat desemnează acea însușire a acesteia de a fi superioară oricărei alte puteri sociale existente într-o anumită țară la un moment dat. Ea se concretizează în dreptul statului de a adopta norme juridice, reguli obligatorii pentru toți cetățenii săi și de a le asigura aplicarea. Supremația puterii de stat are un conținut complex, referindu-se la toate laturile vieții sociale și la toate problemele ce pot interesa o anumită societate în prezent sau în viitor.

A doua latură a suveranității, strâns legată de prima, este independența. Ea se manifestă în relațiile Republicii Moldova cu alte state

decurgând din supremația puterii de stat. Independența indică acea trăsătură a puterii de stat potrivit căreia statul își stabilește singur, liber și după propria sa apreciere, fără niciun amestec al vreunui alt stat sau organizație mondială, politica sa internă și externă. Statul suveran apare, astfel, independent atât în ceea ce privește rezolvarea problemelor sale interne, cât și a celor externe. Dar această independență trebuie să se manifeste în condițiile respectării suveranității altor state și a normelor dreptului internațional. Afirmarea suveranității unui stat implică respectarea suveranității celorlalte state, egale în drepturi. Independența unui stat trebuie privită prin prisma realizării independenței celorlalte state. Statele împreună trebuie să facă eforturi care să asigure echilibrul comunității internaționale. Pentru realizarea acestui echilibru ele trebuie să ajungă la un compromis, luând decizii de pe poziții suverane, în legătură cu anumite atribuții ce vor aparține unor organisme internaționale.

Independența unui stat poate fi încălcată de către un alt stat sau de o coaliție de state, actul de încălcare a independenței fiind atât militar (agresiune armată), cât și de natură economică (blocada economică). [13, p. 727] Prin urmare, Președintele Republicii Moldova uzează de atribuțiile sale de garant al independenței pentru a iniția, organiza sau conduce (din punct de vedere politic) actul de ripostă împotriva oricărui atentat prin care s-ar urmări afectarea independenței naționale.

Președintele Republicii Moldova este, totodată, garantul unității integrității teritoriale a țării, care se raportează, în special, la caracterul unitar și indivizibil al statului (art. 1, alin. 1) și la caracterul inalienabil al teritoriului (art. 3, alin. 1) proclamate de Constituție. Caracterul unitar presupune că statul este organizat „pe baza principiului unității, are un singur centru de impulsuri, un ansamblu unic de instituții cu putere de decizie politică și juridică; există, cu alte cuvinte, un singur organ legiuitor, un singur executiv — chiar dacă conducerea acestuia este bicefală — și o singură autoritate judecătorească”. [4, p. 41]

Indivizibilitatea privește teritoriul, populația și suveranitatea care nu pot fi împărțite, în sensul de a fi sub stăpânirea unor state. Terito-

riul, populația și suveranitatea sunt indivizibile, în sensul că nu pot fi segmentate, nu pot face obiectul unei divizări totale sau parțiale.

„Proclamarea inalienabilității teritoriului înseamnă interzicerea înstrăinării lui sub orice formă. Abandonarea, pierderea prin prescripție, cesiunile, donațiile, vânzările de teritorii sunt incompatibile cu principiul consfințit de Constituție, sunt ilegale și interzise. Inalienabilitatea înseamnă, de asemenea, imposibilitatea oricărui alt stat de a exercita atribuție de putere asupra teritoriului statului, indiferent de suprafața afectată sau de motivele invocate”. [1, p. 44] Din această perspectivă, orice acțiune, indiferent de natura sa, prin care s-ar afecta caracterul unitar al statului, îndreptățește Președintele Republicii Moldova să acționeze ca garant al unității statului. Atentatul la unitatea țării s-ar putea produce atât în afara țării, cât și din interiorul său. În cazul în care actul prin care se atentează la caracterul unitar al statului ar fi inițiat din afara țării, acest act ar afecta și independența națională.

În calitate de șef al statului, pentru a-și îndeplini rolul de garant al valorilor menționate, Președintele Republicii Moldova dispune de prerogative importante: este comandantul suprem al forțelor armate; poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a forțelor armate; ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată; declară stare de război, ia măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice (art. 87).

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în realizarea funcției de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării sunt exercitate cu participarea altor organe ale puterii de stat. Astfel, măsurile luate de Președinte în realizarea funcției de garant necesită aprobarea Parlamentului, care poate fi prealabilă, în cazul în care Parlamentul se află în sesiune sau post-factum, dacă se află în vacanță (Parlamentul se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii), iar actele Președintelui Republicii Moldova emise în acest scop necesită contrasemnătura Primului-Ministru.

Constituția Republicii Moldova, deși nu stabilește Președintelui Republicii Moldova expres obligația de a garanta respectarea

Constituției și a drepturilor omului, cum este prevăzut în Constituțiile Franței, Ucrainei, României și ale altor țări, aceasta rezultă atât din jurământul pe care îl depune la inaugurare („Jur să-mi dăruiesc toată puterea și pricepera propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei” - art. 79, alin. 2), cât și din prerogativele stabilite de Constituție. Asigurarea respectării Constituției de către Președintele Republicii Moldova este posibilă numai prin exercitarea unor atribuții concrete, stabilite prin Constituție întru exercitarea funcțiilor sale. De altfel, Constituția Republicii Moldova atribuie Președintelui Republicii Moldova misiuni și obligațiuni care contribuie la definirea rolului pe care îl realizează șeful statului la nivelul societății organizate în stat. Semnificația principiilor privind respectarea Constituției se desprinde și poate fi înțeleasă doar în lumina dispozițiilor constituționale, în care sunt înscrise atribuțiile Președintelui Republicii Moldova.

La dispoziția Președintelui Republicii Moldova se află câteva mijloace practice de acțiune prin care își îndeplinește misiunea de garant al Constituției: sesizarea Curții Constituționale pentru verificarea constituționalității legilor (art. 25) [15]; demersul adresat Parlamentului, înainte de promulgarea legii, pentru ca acesta să procedeze la reexaminarea ei (art. 93 al Constituției); dreptul de a suspenda actele Guvernului ce contravin legislației până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale (art. 88, lit. i al Constituției); dreptul de a dizolva Parlamentul în cazul blocării procesului legislativ (art. 85 al Constituției); dreptul de a cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național (art. 88 lit. f al Constituției).

Președintele Republicii Moldova nu poate acționa direct pentru a sancționa derogarea de la conținutul Constituției, deoarece nu are competența de a exercita un control de constituționalitate. Cererea Președintelui Republicii Moldova adresată Parlamentului, de a reexamina o lege ce i s-a transmis spre promulgare nu presupune, după părerea noastră, neconstituționalitatea legii respective. Obiec-

țiile Președintelui ar putea viza, de pildă, erori de conținut sau de redactare ale legii. Totodată, exercitându-și prerogativele, Președintele Republicii Moldova, constatând un caz de neconstituționalitate a legii, dispune de dreptul de a sesiza Curtea Constituțională. Sesizarea Curții Constituționale privind neconstituționalitatea unei legi ce i s-a trimis de către Parlament, în vederea promulgării, poate fi realizată numai după promulgare.

În cadrul diferitelor sisteme constituționale, realizarea dreptului de sesizare a organului de jurisdicție constituțională poate fi nu numai posterior promulgării, ca în cazul Republicii Moldova, dar și anterior promulgării (Franța, România).

Controlul constituționalității legilor anterior promulgării reprezintă un control abstract și se bucură de anumite avantaje: permite înlăturarea conflictelor constituționale până la intrarea legii în vigoare; reduce termenul de sesizare și examinare; este o formulă care pune într-o anumită relație suveranitatea parlamentară cu revizuirea juridică și nu încalcă prestigiul legiuitorului; contribuie la stabilitatea legislativă și, astfel, înlătură urmările negative ce pot apărea în urma controlului posterior promulgării în cazurile în care legile sunt recunoscute neconstituționale. Pe lângă avantajele menționate, controlul anterior promulgării se caracterizează printr-un șir de dezavantaje, acestea fiind evidențiate în literatura de specialitate: curțile constituționale care deja au o practică de adoptare a hotărârilor privind constituționalitatea legilor, efectuând controlul anterior promulgării, se ciocnesc de greutatea atunci când, în timpul scurt fixat pentru examinare, trebuie să se pronunțe asupra constituționalității actului normativ ce intră în vigoare. Foarte des urmările directe și indirecte nu pot fi stabilite de către Curtea Constituțională la această etapă de control. Controlul anterior promulgării, de regulă, stopează procesul de aplicare a legii și în acest caz hotărârea trebuie să fie adoptată în termen foarte scurt, în caz contrar, va influența activitatea legislatorului; controlul anterior promulgării are un evident caracter politic, deoarece se exercită înainte de a obține forța de lege; decizia Curții Constituționale poate fi cenzurată de către Parlament. [18, p. 125-126]

Analizând avantajele și dezavantajele controlului constituționalității legilor anterior promulgării, considerăm că acordarea dreptului de sesizare a organului de jurisdicție constituțională Președintelui Republicii Moldova anterior promulgării, ca garant al Constituției, reprezintă un mecanism adăugător în asigurarea supremației Constituției, mai ales în lipsa dreptului de autosesizare a Curții Constituționale. „În cazul care îmbracă forme organizatorice și funcționale bine structurate, controlul constituționalității legilor anterior promulgării poate avea un rol important în înfăptuirea statului de drept, căci el poate împiedica Parlamentul să aducă atingere drepturilor fundamentale și libertăților cetățenești garantate de Constituție”. [5, p. 299] Prezintă interes, în acest context, prevederile Constituției Republicii Franceze, care completează dreptul Președintelui de sesizare a Tribunalului Constituțional cu obligativitatea realizării controlului anterior promulgării legilor organice. Luând în considerare că Președintele Republicii Moldova realizează funcția de garant al Constituției, considerăm că acordarea dreptului de sesizare a Curții Constituționale înaintea promulgării legilor ar contribui la micșorarea lacunelor și controverselor ce deseori sunt întâlnite în legislația națională.

În literatura de specialitate este puțin relatată problema garantării și asigurării drepturilor omului ca o atribuție deosebit de importantă a șefului de stat, deși constituțiile unor state prevăd expres aceasta în textul constituțional sau această atribuție rezultă din jurământul depus. De exemplu, Constituția Republicii Ucraina stipulează în art. 102: „Președintele Ucrainei este garantul suveranității, integrității teritoriale a Ucrainei, garant al Constituției, al drepturilor și libertăților omului și cetățeanului”. [8] Iar jurământul depus de Președintele României în fața ambelor camere ale Parlamentului are următorul conținut: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României”. [10]

Protecția drepturilor omului rămâne una

dintre cele mai importante probleme într-un stat de drept și asigurarea lor constituie unul dintre scopurile de bază ale acestuia. Realizarea acestor sarcini constituie o necesitate obiectivă și o obligațiune ce rezultă din semnarea și ratificarea actelor normative internaționale din domeniul dat.

În Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului se spune: „Recunoașterea demnității inerente a tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul justiției, libertății și păcii în lume”. [3] Statutul Consiliului Europei îl enunță art. 3: “Orice membru al Consiliului Europei recunoaște principiul supremației dreptului în virtutea căruia orice persoană, aflată sub jurisdicția sa, trebuie să se bucure de drepturile omului și de libertățile fundamentale”. [17]

Statele semnează tratate internaționale pentru a promova și apăra drepturile omului. Aceasta impune ajustarea legislației naționale la standardele internaționale și asumarea răspunderii pentru încălcările comise. Drepturile omului prezintă o dimensiune foarte importantă pentru o societate în perioada de tranziție, cum este Republica Moldova. Conceptul drepturilor omului pretinde să cuprindă câteva aspecte esențiale pentru dezvoltarea umană: schimbarea percepției de către societate a drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, ajustarea normelor de drept național la principiile internaționale ale drepturilor omului în practica legislativă și instituțională a țării.

Constituția Republicii Moldova (art. 1) declară că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. Iar art. 4 al Constituției declară că „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”. Fără îndoială, unul dintre cele mai importante titluri din Constituția Republicii Moldova este Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, care cuprinde un număr im-

punător de articole – 45. Simpla declarație a drepturilor și libertăților nu asigură însă de la sine o protecție eficientă a lor.

Prima dintre garanțiile respectării drepturilor și libertăților cetățenești este însăși înscrierea lor în Legea fundamentală. Prin aceasta, drepturile și libertățile cetățenești capătă forță juridică a unei dispoziții constituționale.

O cale eficientă de garantare a drepturilor omului rezultă din dreptul recunoscut persoanei, ale cărei drepturi au fost încălcate de o autoritate publică, printr-un act administrativ, de a cere instanței judecătorești recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

Garantarea drepturilor și libertăților publice se poate asigura, totodată, prin controlul constituționalității legilor. Într-o asemenea situație, dispoziția legală, referitoare la un anumit drept fundamental, apreciată ca fiind neconstituțională de autoritatea competentă, nu se aplică.

O formă de garantare a drepturilor cetățenești, cu o sferă din ce în ce mai largă de atribuții, este controlul parlamentar exercitat de Parlament prin comisiile sale specializate în domeniul drepturilor omului. Aceste comisii nu se limitează însă la control parlamentar, prilej care le-ar permite constatarea unei violări a drepturilor omului. Comisiile parlamentare pot dezbate proiecte de lege sau propuneri legislative referitoare la exercita-

rea drepturilor omului, contribuind, astfel, la perfecționarea cadrului juridic de exercitare a drepturilor cetățenești.

Garanțiile ce asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenești menționate și-au găsit expresia și în legislația Republicii Moldova, însă Constituția Republicii Moldova nu stabilește expres pentru șeful statului rolul de garant al drepturilor omului, deși aceasta rezultă din jurământul depus în fața Parlamentului și a Curții Constituționale, prin care Președintele Republicii Moldova își asumă obligațiunea de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Considerăm că garantarea și asigurarea drepturilor omului în Republica Moldova reprezintă o atribuție primordială a Președintelui, deoarece dezvoltarea drepturilor și libertăților se realizează prin diferite acte normative, care, din păcate, nu întotdeauna concordă cu Constituția, această concordanță fiind însă o cerință și o necesitate incontestabilă într-un stat bazat pe lege. Aceasta este deosebit de important în condițiile în care cetățenii Republicii Moldova nu dispun de dreptul de a adresa un recurs Curții Constituționale în caz de încălcare a drepturilor omului cum este prevăzut în art. 93 alin. 4 al legii Fundamentale a R.F.G. (Tribunalul Constituțional Federal statuează: „Asupra recursurilor constituționale care pot fi introduse de oricine consideră că a fost lezat de puterile publice într-unul din drepturile sale fundamentale”).

BIBLIOGRAFIE

1. Arseni, A., Creangă, I., Negru, B., Barbalat, P., Cotorobai, M., Susarenco, Gh. Constituția Republicii Moldova, comentată articol cu articol. Vol. I, Chișinău: Civitas, 2000.
2. Burian, A. Introducere în practica diplomatică și procedura internațională. Chișinău: Cartier, 2000.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, 10 decembrie 1948. // Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte. Vol. I – Instrumente universale, București: Institutul român pentru drepturile omului, 1999.
4. Deleanu, I. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II, Iași: Editura Fundației "Chema-rea", 1996.
5. Drăganu, T. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. I, București: Lumina Lex, 1999.
6. Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 12.08.1994.
7. Constituția Republicii Franceze. București: ALL Educațional, 1998.
8. Constituția Republicii Ucraina. // Конституции стран Европы: в 3-х томах, том 3. Под. общ. ред. Л. А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001.

9. Constituția Republicii Italiene. București: ALL BECK, 1998.
10. Constituția Republicii România. // Конституции стран Европы: в 3-х томах, том 3. Под. общ. ред. Л. А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001.
11. Gionea, V., Pavel, N. Curs de drept constituțional. București: SCAIUL, 1996
12. Guceac, I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II, Chișinău: Tipografia Centrală, 2004.
13. Ionescu, Cr. Tratat de drept constituțional contemporan. București: ALL BECK, 2003.
14. Legea Fundamentală pentru R.F.G.. București: ALL Educațional, 1998.
15. Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Constituțională. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.8 / 86 din 07.02.1995.
16. Popa, V. Drept public. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 1998.
17. Statutul Consiliului Europei. În Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte. Vol. II – Instrumente regionale, București: Institutul român pentru drepturile omului, 1999.
18. Zubco, V. Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională, Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2000.
19. Бергер, А. Политическая мысль древнегреческой демократии. Москва, 1966.
20. Витченко, А. М. Теоретические проблемы исследования государственной власти. Саратов, 1982.
21. Доватер, А. Политика и политики. Аристотель. Москва, 1965.
22. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. тома 1-2. Отв. ред. Б. А. Страшун. Москва: Изд. БЕК, 1996.
23. Манов, Г. Н. Государство и политическая организация общества. Москва, 1974.
24. Основы государства и права. Под. ред. О. Е. Кутафина. Москва, 1994.
25. Сурилов, А. Теория государства и права. Одесса, 1989.
26. Сырых, В. М. Теория государства и права. Москва: Юридический Дом „Юстицинформ”, 2004.

Prezentat: 1 martie 2012.

E-mail: teodorina@rambler.ru